

Baka István versei elé

Rajzanak az ifjú költők, és ahogy az ember menetüket figyeli, ritkán lát tisztán körvonalazódó alakokat: sommás tehetséget. Egyikük, napjaink egyik igazán tehetséges fiatal költője, Baka István Tolna megyében él, Szekszárdon.

Szekszárdon született 1948-ban, itt végezte el a középiskolát. Szegeden járt egyetemre, ahol két éve szerzett diplomát magyar-országi szakon. Azóta újra Szekszárdon van, feleségével és kislányával. Az

egészségügyi szakközépiskolában tanít, vezeti az irodalmi színpadot, szakköröket irányít. Első alkalommal a szegedi Tiszatájban jelentek meg versei, 1969-ben. 1972-ben mutatotta be a Kortárs, Baka Istvánt és verseit, azóta a Tiszatáj mellett a Kortársban is rendszeresen publikál.

Májusban az Írószövetség megbízásából Bulgáriában járt három fiatal költőtársával együtt. Nemrégiben kapta az értesítést, hogy elfogadták pá-

lyázatát a fiatal irodalmárok számára rendszeresített Móricz Zsigmond-ösztöndíjra. Kötete jó ideje készen várja a megjelenést: a Magvető Kiadó gondozza.

A poétáról fontosat árul el, hogy a költők közül kivél táplál rokonságot. Baka István Vörösmartyt, Adyt, József Attilát említi. Sok versét szereti Nagy Lászlónak, Juhász Ferencnek, Utassy Józsefnek, Kiss Benedeknek, Kiss Annának, Veress Miklósnak. Legközelebb Pass Lajos költői világát érzi magához.

Verselben nem a ritmus, a kép dominál: képeinek dinamikája adja versei lüktetését. Mint fiatal költőtársaira, rá is jellemző a megtisztulás vágya, amely a világ megtisztításának vágyával társul.

Ennek lehetőségét keresi önmagában és környezetében.

VIRÁG F. ÉVA

A Nobel-díjasok kislexikona

Egyetlen lexikon se arra szolgál, hogy valaki kézbe vegye és A-tól Z-ig együltében végigolvassa. A Gondolat Kiadó által 40 000 (!) példányban kibocsátott hat és fél száz oldalas kis kötet majdnem hogy kivétel. Betűrendben tartalmazza a világ mindmáig legelőkelőbb tudományos kitüntetését elnyertek rövid életrajzát és működésük tömör ismertetését. Ez utóbbi nem könnyű feladat, hiszen például amikor Karl Werner Heisenbergnek 1932-ben odaítélték a fizikai Nobel-díjat, az indoklás így hangzott: „A kvantummechanika megalkotásáért és alkalmazásáért, mely többek között a hidrogénmolekula atomtróp módosulatának felfedezéséhez vezetett.” Az ilyen és

hasonló indoklások népszerű magyarázatához nem csekély szaktudás kell, amit a szerkesztő (Vészits Ferencné) válogatott írógárda egybetoborzásával biztosított. A kötet legérdekesebb alakja kétségtelenül maga Alfréd Nobel, a zseniális vegyész és békeapostol, akinek találmányai — elsősorban a füst nélküli pópor; — maradandóan szolgálták a háborút. Másik találmanya, a dinamit, ismertebb, Nobel ötvenmillió svéd koronára rúgó vagyont az ismert alapítványra hagyta.

Ismert, hogy a Nobel-díj bizottság nem mindig végzet tökéletes munkát. Kaptak díjat olyanok is (főleg az irodalomban), akiknek munkássága később jelentéktelenné bizonyult, és az odaítélésnél a politikai szempontokat sem sikerült mindig úgy kiküszöböljéni, ahogyan azt az alapító óhajtott.

A díjazottak sorában nyolc magyar szerepel. Közülük egyet majdnem mindenki azonnal meg tud nevezni, Szentgyörgyi Albertet. Néhány szót a többiekéről is:

Bárany Róbert 1914-ben kapott orvosi díjat az egyensúlyszervvel kapcsolatos munkájáért. Svédországban dolgozott. Békésy György orvosi díja 1961-es keltű és a hallás mechanizmusának feltárásáért kapta. Amerikában élt. Tíz évvel később Gábor Dénesre került sor. A holográfiai módszer felfedezéséért, fizikai díjban részesült, Angliában él. Hevesy György József volt az 1944-es kémiai Nobel-díjas. Bohr és Rutherford mellett dolgozott. Neki köszönhető az izotópok indikátorként való alkalmazása. A náciék elől folyamatosan menekülve Németország után, Diában, majd Svédországban működött. Lénárd Fülöp az 1905-ös fizikai Nobel-díjas, hosszú élete (85 éves korában halt meg) utolsó szakaszában náci lett és megtagadta magyarságát, egyetlenként Nobel-díjasaink között. Szentgyörgyi Albertet az 1937-es orvosi díj kitüntetését ismert tévészereléséért nem kell bemutatni senkinek. Az USA-ban él. Wigner Jenő Amerikában élő atomtudós az 1963-as fizikai díj egyik kitüntetettje. Végül Zsigmondi Richárd betűrendben az utolsó, kolloidkémiai munkásságáért 1926-ban díjazták. Irodalmi Nobel-díjasunk nincs.

Nobel Alfréd kategorikusan kikötötte alapító levelében, hogy „... a díjak odaítélésében a nemzetiség kérdése fel ne merüljön, így tehát a díjat a legméltóbb nyerve el...”. Azt természetesen már nem tilthatta, hogy az egyes nemzetek ne legyenek büszkék nagy fiaikra, akikre egyként jellemző volt nemcsak a zsenialitás, hanem a jankadatlan szorgalom is.

Cs. L.

(fordás)

BAKA ISTVÁN VERSEI: VÁZLAT A VÉN CIQÁNYHOZ

1

Ki tette le a fegyvert
Világosnál? A versek?
A verseim?
Ki üzött
e vadonba, ahol
minden levélrés
egy áruló szeme? Minden fűszál
kettétört kard. Minden lehullott
gally koldusok kiszáradt, alamizsnáért könyörgő
karja. Minden zörejt, még a lepergő
levelek alig hallható
nesze is puskadördülések
visszhangja vagy a homlokba fúródó
lövés maga.
Ösvények hurkai
fojtogatják az erdőt.
Tisztássa irtódott a hólnap.
Nincs menedék, fegyvertelen
csöndjét a rengetegnek ágak
pattogása törli — pisztolyt emelnek
önmagukra a fák?

A rétek
már kezesezőve
ringatják csendőrlovak árnyát.
A tó,
reszkető varrólány, az ég
hőhéringét ráncolja gondosan
báli ruhák fodraivá.
E tájba
volna még visszaút, tudom.

2

Sortűz elé? — eső kopog
pergetve tompa dobverőt.
Fogaim közt virág vacog,
tán azt hiszi, havasok örlik.

Zöld szarát rágom — keserűség
itatja át minden szavam.
De hát miféle havasok közt
öröltetsz engemet, Uram?

Mint én e gyomot, úgy szorítod
összezárt szádba sorsomat.
Csillogjatok keserű nyáltól
virág-kinlódású szavak!

Oda az emberek vetése. —
Míg gyászba varrják az eget
az éj vastúi, rongy virágom
szorongatom és rettegek.

SZAKADJ, MAGDOLNA-ZÁPOR

Szakadj, Magdolna-zápor
szoknyáiddal suhogva,
akácfa-Jézus Krisztus
lábát fűröszd zokogva!

Verejtékező vállán
terülj szét csapzott hajjal!
Orcádba szökő véred
pirja Nagypéntek-hajnal.

Zuhogj — ha ily hatalmas,
csodát tehet a kőn,
s Krisztus-sebek fakadnak
a meggyfák lombjain.

Nézem — s most döbbenek rá,
mióta élek, várlak.
Magdolna, drága tested
itassa át ruhámat!

Szakadj, Magdolna-zápor
szoknyáiddal suhogva,
mint egykor Őt, fűrösz meg
és bocsáss el zokogva!

Irodalmi kirándulások

Lengyel Dénes könyve

Az ilyen könyvekre szokták mondani, hogy „hézagpótló”. Lengyel Dénes könyve valóban az, hisz irodalmi emlékhelyeinket veszi számba, pontosan úgy, ahogyan Genthon István tette műemlékeinkkel. Illetve egy kicsit „irodalmibb”, idézetekkel tüzdeli tele a szakszerű ismertetéseket, s aki könyve nyomán indul országjárásra, szellemiekben gazdagon térhet haza. S ha mégis néhány kifogást teszünk, épp a vállalkozás komolysága diktálja, mert nagyon fontos lenne, hogy a remélhető újabb kiadások minél teljesebbek, hiánytalanok legyenek.

GYÉNEY JUDIT SZOBRA

Persze az is kérdés, jogos-e bármilyen kifogás, amikor a bevezető eleve leszögezi, hogy „az összegyűjtött anyagnak csak egy része” került a kötetbe, tehát lehet, hogy nyitott kapukat döngetünk. Ugyanakkor az is kérdés, mi a fontos egy ilyen vállalkozásnál, ki az, akinek vita nélkül helye — emlékezésre érdemes helye — van, s ki az, aki nem kelti a genius loci áhítatát. Egy azonban kétségtelen: ha az irodalmi emlékhely művészi szempontból is figyelemre méltó, azt nem szabad elhallgatni. Csak egyetlen példát: a könyv megemlékezik a gyomai Knerházi-ról, arról azonban nem, hogy az épület Kozma Lajos nevéhez fűződik. Máskor a jellemzés alig mond valamit, mint a szekszárdi Babits-szobor esetében: „A szobrászművész kitűnően ábrázolta a költő feldúlt lelkiállapotát, de bemutatja fegyelmettségét is.”

Fontosabb kérdés, hogy mit nem nélkülözhet az, aki irodalmi kirándulásra indul. Sárszentlőrincet semmiképp, ahol ma már Petőfi-múzeum is van, ugyanígy Ozora is megérdemel néhány sort, Petőfi és Illyés jogán egyaránt. Bodnár István gyenge verse viszont nagyon távol van az irodalomtól.

Kétséges, hogy Egyed Antal emléke említésre méltó-e, a bonyhádi paplakot viszont kár említetlen hagyni, Vörösmarty sokat és örömmel időzött falai között. Görböt, ugyancsak Vörösmarty emléke miatt, kár kihagyni. A Sárköz Móricz Zsigmond országjáró kedvét idézi, Dunaföldvár viszont — igaz, hogy mindmáig földolgozatlan — a házassági viszontagságaival bajoskodó Mikszáthot, Györköny Tolnai Lajost.

Csak taláalomra soroltunk föl néhány adatot, de kérdés, hogy mindez — a föl nem soroltakkal együtt — valódi hiánylistát jelent-e. Ha egy irodalmi Genthont akarunk készíteni, s ennek most már itt lenne a legfőbb ideje, akkor mindenképp, ha viszont csak irodalmi kirándulásra hívunk fiatal és nem is fiatal turistákat, akkor valóban csak a legfontosabbat kell lajstromba szedni.

De így is, ebben a semmiképp sem teljes formában, nagyon hasznosnak tartjuk Lengyel Dénes könyvét, amely tulajdonképpen először tesz kísérletet arra, hogy összegyűjtse irodalmi emlékhelyeinket. S teszi ezt valóban irodalmi eszközökkel, élvezetesen, kedvescsinálón, olvasmányosan. Ha kifogásunk van, csak a hiányokat említhetjük, amiket viszont lehet is, kell is pótolni.

TÉGLÁSY IMRE

SZÉLJÁTÉK

lám fölkavart a szél
ember forma testtel
forgok köztetek

magamban bámulom
ennek az időnek homokóráját
megfordítva fogok
talpamtól pereg a homok homlokomra

egykori városok falait rejtem
és zajos papoknak néma csontjait